

Warszawa, dnia 15 lutego 2023 r.

Stanowisko

Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu

Krajowej Rady Radców Prawnych

**w sprawie wybranych zagadnień etycznych radcy prawnego możliwości sporządzania
opinii prawnej przez radcę prawnego na tzw. „podpis” innego radcy prawnego
przełożonego radcy prawnego autora opinii.**

1. Przedmiot sprawy

1.1 W dniu 24 stycznia 2023 r. do Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych (zwana „Komisją”) skierowana została prośba pani r.pr. M. Ch. (zwanej „Wnioskodawczynią”), wykonującej zawód radcy prawnego na podstawie umowy o pracę w jednostce organizacyjnej pracodawcy, pozostającej w stosunku podległości służbowej wobec dyrektora departamentu prawnego oraz naczelnika wydziału (które to osoby koordynują pracę podległych im radców prawnych), która zwróciła się z wnioskiem do Komisji o wyjaśnienie zagadnienia, związanego z możliwością sporządzania opinii prawnej przez radcę prawnego na tzw. „podpis” innego radcy prawnego - przełożonego autora opinii. Wnioskodawczyni wskazała, że w jej ocenie taka sytuacja jest nieprawidłowa, budzi bardzo poważne wątpliwości, co do dopuszczalności tego rodzaju praktyki z punktu widzenia zasad wykonywania zawodu radcy prawnego oraz zasad etyki (m.in. zasady samodzielności i niezależności radcy prawnego, uczciwości, dobrych obyczajów), oraz ryzyka naruszenia przepisów powszechnie obowiązujących, w szczególności w zakresie naruszenia praw autorskich, czy dóbr osobistych.

1.2. Wnioskodawczyni wskazała, że w zatrudniającej ją jednostce, radcy prawnemu zostaje zlecone zadanie przygotowania pisemnej opinii prawnej. Radca prawny przygotowuje projekt opinii prawnej, jej treść jest weryfikowana najpierw przez naczelnika wydziału, a po jego akceptacji, ewentualnie naniesieniu zmian merytorycznych, konstrukcyjnych, a nawet stylistycznych, opinia jest przekazywana dyrektorowi departamentu prawnego, który składa pod treścią tej opinii - swój podpis, nie dokonując jednocześnie już żadnych ingerencji w jej treść. Tak przygotowana opinia prawna zostaje przekazana wnioskodawcy tj. w zależności od potrzeb - albo komórkom organizacyjnym u pracodawcy i pozostaje u pracodawcy albo na zewnątrz organizacji pracodawcy.

1.3. Przedmiotowa opinia prawna przygotowywana jest w dwóch egzemplarzach:

- na jednym egzemplarzu widnieje wyłącznie podpis dyrektora departamentu i w takiej wersji opinia ta jest przekazywana, jako stanowisko departamentu prawnego, zarówno na potrzeby pracodawcy, jak i na zewnątrz. Co istotne, radca prawny który sporządza opinię prawną, nie jest pytany o zgodę na taką praktykę, a jedynie jest uprzedzany, że podpis pod opinią złoży dyrektor departamentu;

- drugi egzemplarz jest sporządzany a/a i archiwizowany w departamencie prawnym. Na tym drugim egzemplarzu, oprócz podpisu dyrektora departamentu, swoją parafę (pieczęć i parafa u dołu pisma), składa radca prawny, który opinię sporządził (tj. faktyczny autor) oraz naczelnik wydziału, bezpośredni przełożony autora opinii. Parafowanie opinii prawnej przez jej autora - radcę prawnego jest podyktowane jedynie tym, by w razie potrzeby wiadomo było, kto był jej faktycznym autorem. Ten drugi egzemplarz opinii nie jest jednak ujawniany, pozostaje tylko wewnątrz departamentu, a zatem pod pracą, którą wykonał radca prawny, „oficjalnie” podpisuje się dyrektor departamentu, co sugeruje odbiorcy opinii, że to dyrektor departamentu jest jej autorem.

Informację o tym, kto jest faktycznym autorem opinii prawnej, posiadają zatem jedynie osoby, które wiedzą jaka jest praktyka w komórce organizacyjnej pracodawcy właściwej ds. prawnych w tej kwestii, tj. pracownicy tej komórki oraz osoby na stanowiskach kierowniczych, które podpisują treść tychże opinii. Co więcej, posiadając taki egzemplarz opinii prawnej, dyrektor departamentu może się nim dalej dowolnie posługiwać, przedkładając go do wglądu różnym osobom, podmiotom, np. starając się o inne stanowiska, w tym np. ubiegając się o stanowisko w wymiarze sprawiedliwości.

1.4. Powyższa praktyka obowiązuje w całym departamencie prawnym, jest powszechna (nie incydentalna) i stosują się do niej wszyscy (w domyśle muszą się zastosować) zatrudnieni w tym departamencie radcowie prawni.

2. Źródła prawa i materiały wykorzystane do zajęcia stanowiska

Dla sformułowania odpowiedzi Komisji uwzględniła:

- a. przepisy ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych (t.j. Dz.U. z 2022r. poz. 1166, zwanej „ustawą” lub „u.r.p.”) - art. 9 u.r.p., art. 13 ust. 1 u.r.p., art. 16 ust. 1 u.r.p., art. 22¹ u.r.p.;
- b. przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 2009r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. 2022 poz. 1634 , zwanej „u.p.f.”) – art. 18 u.p.f.;
- c. przepisy ustawy z dnia 4 lutego 1994r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz.U. z 2022r. poz. 2509, zwanej „u.pr.aut.”) – art. 12 ust. 1 u.pr.aut., art. 16 u.pr.aut., art. 115 i nast. u.pr.aut.;
- d. przepisy ustawy z dnia 23 kwietnia 1964r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2022r. poz. 1360 z późn. zm., zwanej „k.c.”) – art. 23 k.c., art. 24 k.c.;
- e. Kodeks Etyki Radcy Prawnego - Uchwałę Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2022r., zwany „Kodeksem Etyki RP” lub „KERP” – art. 7 KERP, art. 11 KERP, art. 41 KERP;
- f. Kodeks Etyki Radcy Prawnego ze zmianami uchwalonymi przez Nadzwyczajny Krajowy Zjazd Radców Prawnych w dniu 8 lipca 2022r. (Uchwała nr 1/2022 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych w sprawie zmiany Kodeksu Etyki Radcy Prawnego), które weszły w życie z dniem 1 stycznia 2023r., zwany KERP 2023 – art. 7 KERP 2023, art. 11 KERP 2023, art. 41 KERP 2023, art. 50 KERP 2023;
- g. Uchwałę Nr 94/IX/2015 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 13 czerwca 2015 r. w sprawie Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego, dalej RWZRP – §12 ust. 1 i ust. 2 RWZRP;

- h. Uchwałę Nr 124/XI/2022 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 3 grudnia 2022 r. w sprawie Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego, dalej RWZRP 2023 – §9 ust. 2 RWZRP 2023, §10 ust. 1 i ust. 2 RWZRP 2023;
- i. E. Ferenc-Szydełko (red.), Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz. Wyd. 4, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021;
- j. Z. Klatka, Ustawa o radcach prawnych. Komentarz, Warszawa 1999, Wydawnictwo C.H.Beck;
- k. T. Scheffler (red.), Ustawa o radcach prawnych. Komentarz. Wyd. 2, Warszawa 2022, Legalis;
- l. Stanowisko Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 21 lutego 2022r. dotyczące organizacji pracy radców prawnych wykonujących zawód na podstawie umowy o pracę w spółce prawa handlowego [w:] Zbiór Stanowisk i Pism Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych pod red. G. Wyszogrodzkiego, wyd. 5 (el.), Krajowa Izba Radców Prawnych, Warszawa 2023.

3. Analiza zagadnienia

3.1. Komisja wskazuje, iż nie należy do kompetencji Komisji wypowiadać się na temat zgodności przedstawionej praktyki z przepisami powszechnie obowiązującego prawa. Bez wątplenia do kompetencji radcy prawnego należy samodzielna analiza w tym zakresie, podobnie jak rozstrzygnięcie wątpliwości prawnych w konkretnych sprawach.

Zwracamy jedynie uwagę, że sprawę podpisywania się innej osoby pod cudzą opinią bez honorowania praw autora wynikających z autorstwa opinii (praw osobistych) Wnioskodawczyni winna przeanalizować pod kątem naruszeniem ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Przy czym należy mieć na uwadze, że jeżeli ustawa lub umowa o pracę nie stanowią inaczej pracodawca, którego pracownik stworzył utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, nabywa z chwilą przyjęcia utworu autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron (art. 12 ust. 1 u.pr.aut.).

Natomiast zgodnie z art. 16 u.pr.aut. jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do:

- 1) autorstwa utworu;
- 2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo;
- 3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania;
- 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności;
- 5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

Zatem autor utworu ma prawo łączyć swoje nazwisko z tytułem, treścią i formą swojego utworu. Ma też prawo żądać, by tych związków nie zakłócano, np. poprzez pomijanie nazwiska autora w związku z rozpowszechnianiem utworu [...], które mogą prowadzić do niejednoznacznego wskazania autorstwa (tak m.in. E. Ferenc-Szydełko (red.), Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz. Wyd. 4, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021). Przepis art. 115 i nast. ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych penalizują tego rodzaju zachowania.

Należy też rozważyć, czy każdy wytwór pracy radcy prawnego – sporządzona opinia prawna - jest utworem i podlega reżimowi ww. ustawy.

Nawet gdyby tak nie było, to kolejną kwestią, którą Wnioskodawczyni powinna rozważyć to czy pozbawienie radcy prawnego prawa do opatrzenia wyników własnej pracy - udostępnianych na zewnątrz - jego imieniem i nazwiskiem, nie należało także rozpatrywać w aspekcie naruszenia Jej dóbr osobistych w rozumieniu art. 23 i art. 24 k.c.

3.2. Wobec sformułowanego pytania, Komisja zwraca uwagę na następujące kwestie, które wymagają uwzględnienia w aspekcie stanu faktycznego przedstawionego przez Wnioskodawczynię:

- wynikające z przepisów ustawy o radcach prawnych dopuszczalne podległości radcy prawnego wykonującego zawód w stosunku pracy,
- skutki dla Wnioskodawczyni zatrudnienia na podstawie umowy o pracę i podległości kierownikowi jednostki, tak dla Wnioskodawczyni jak i dla przełożonego/przełożonych, o ile przełożony jest radcą prawnym, w tym zadań koordynatora,

- gwarantowane przepisami ustawy o radcach prawnych, Kodeksem Etyki Radcy Prawnego i Regulaminem wykonywania zawodu radcy prawnego samodzielność i niezależność radcy prawnego,

- wynikające z ustawy o radcach prawnych zasady kontroli i oceny pracy zawodowej radcy prawnego.

3.3. Po pierwsze, z uwagi na wskazane przez Wnioskodawczynię pozostawanie w stosunku podległości wobec dyrektora departamentu prawnego oraz naczelnika wydziału zwracamy uwagę na kwestie dotyczące samodzielności stanowiska radcy prawnego w zatrudnieniu oraz wyjątkowych sytuacjach, w których możliwe jest odstępstwo od tej zasady, oraz zakres tego odstępstwa.

3.4. Zgodnie z przepisem art. 9 ust. 1 u.r.p. zasadą formułującą organizacyjną gwarancję niezależności radcy prawnego jest wymóg, że radca prawny wykonujący zawód w ramach stosunku pracy zajmuje samodzielne stanowisko podległe bezpośrednio kierownikowi jednostki organizacyjnej. Przepis ma charakter bezwzględnie wiążący, nie może być wolą stron stosunku pracy wyłączony albo ograniczony (tak T. Scheffler (red.), Ustawa o radcach prawnych. Komentarz. Wyd. 2, Warszawa 2022, Legalis, uw. 1 do art. 9 u.r.p.). Zatem co do zasady przełożonym radcy prawnego w strukturze hierarchicznej danej jednostki organizacyjnej nie może być inna osoba niż kierownik (kierownictwo, organ kierowniczy) tej jednostki.

3.5. W charakterze wyjątku od ww. regulacji statuującej samodzielność organizacyjną stanowiska radcy prawnego zatrudnionego na podstawie umowy o pracę postanowiono, że zgodnie z art. 9 ust. 3 u.r.p. w organie państwowym lub samorządowym radca prawny wykonuje pomoc prawną w komórce lub w jednostce organizacyjnej, w biurze, w wydziale lub na wyodrębnionym stanowisku do spraw prawnych podległym bezpośrednio kierownikowi tego organu. W organie państwowym radca prawny może być zatrudniony także w innej wyodrębnionej komórce lub jednostce organizacyjnej i podlegać jej kierownikowi. Z powyższej regulacji wynika, że w organie państwowym lub samorządowym dopuszcza się wykonywanie zawodu radcy prawnego w „dziale prawnym” (czyli, bez względu na nomenklaturę stosowaną w danej strukturze organizacyjnej, w zespole lub na stanowisku do spraw prawnych), który podlega bezpośrednio kierownikowi organu. W charakterze jeszcze innego wyjątku dotyczącego organizacji i podporządkowania

unormowano zatrudnienie w organie państwowym, w których radca prawny może podlegać kierownikowi wyodrębnionej jednostki, np. działu prawnego, a nie kierownikowi organu.

3.6. Z powyższych przepisów wynika, że radca prawny powinien podlegać bezpośrednio kierownikowi jednostki organizacyjnej, a w przypadku zatrudnienia w organie państwowym lub samorządowym – kierownikowi tego organu, co oznacza, że struktura danej jednostki organizacyjnej powinna zostać ukształtowana w taki sposób, aby jej kierownik był bezpośrednim przełożonym wszystkich zatrudnionych tam radców prawnych (art. 9 ust. 1 i ust. 3 zd. 1 u.r.p.). Jedyny wyjątek od wskazanej powyżej zasady nieprzenoszalności pozycji kierownika (kierownictwa, organu kierowniczego) jednostki organizacyjnej w stosunku do radcy prawnego oraz zasady bezpośredniości wprowadza art. 9 ust. 3 zd. 2 u.r.p.

3.7. Ustalenie kwestii organizacyjnej podległości jest o tyle istotne, że osobami uprawnionymi do przekazywania poleceń radcy prawnemu będą, kierownik lub organ kierowniczy (w organie państwowym lub samorządowym) lub kierownik „działu prawnego” w dziale prawnym organu państwowego. Z powyższego wniosek, że w organie państwowym radca prawny może być zatrudniony także w innej wyodrębnionej komórce lub jednostce organizacyjnej i podlegać jej kierownikowi (a nie kierownikowi organu), która to regulacja odnosi się wyłącznie do organów państwowych. Nie ma ona bezpośredniego zastosowania w jednostkach prawa prywatnego (np. w spółkach prawa handlowego) (por. T. Scheffler (red.), Ustawa o radcach prawnych. Komentarz. Wyd. 2, Warszawa 2022, Legalis, uw. 9 do art. 9 u.r.p.).

3.8. Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych zwraca uwagę Wnioskodawczyni na powyższe z uwagi na wskazaną przez Nią podległość służbową tak wobec dyrektora „departamentu prawnego” (wykonującego zawód radcy prawnego) jak i naczelnika wydziału, pod kątem ustalenia, czy zasady bezpośredniej podległości wnioskodawczyni w zatrudnieniu są zgodnie z przepisami art. 9 u.r.p. a przez to jak wpływają na hierarchię podporządkowania organizacyjnego w stosunkach pracy. Wnioskodawczyni nie ujawniła bowiem miejsca zatrudnienia wskazując, że jest nim jedna z agencji wykonawczych w rozumieniu przepisu ustawy z dnia 27 sierpnia 2009r. o finansach publicznych. Agencja wykonawcza (art. 18 u.f.p.) jest państwową osobą prawną, tworzoną na podstawie odrębnej ustawy w celu realizacji zadań państwa. Jej szczegółowy zakres zadań określa ustawa oraz statut. Zakres i wymogi, jakie powinien spełniać statut agencji wykonawczej, może określić

w drodze rozporządzenia. Wnioskodawczynie powinna określić, czy usytuowanie stanowiska Jej pracy jest zgodne z art. 9 u.r.p.

3.9. Po drugie, przepis art. 9 ust. 2 u.r.p. stanowi, że jeżeli jednostka organizacyjna zatrudnia dwóch lub więcej radców prawnych, jednemu z nich powierza się koordynację pomocy prawnej w tej jednostce. Z pisma Wnioskodawczynie wynika, że wskazany dyrektor departamentu oraz naczelnik wydziału, są takimi koordynatorami. Ponieważ nie mamy pewności, czy Wnioskodawczynie wskazuje na ową „koordynację” w aspekcie przepisu art. 9 ust. 2 u.r.p. możliwe są 2 sytuacje. Pierwsza, że jest to koordynacja przez radcę prawnego (dyrektor departamentu, naczelnik wydziału), druga, że nie chodzi tu o taką koordynację. Druga sytuacja jest możliwa, gdyż Wnioskodawczynie informuje o koordynacji pracy „podległych radców prawnych”, co by oznaczało, że albo funkcje tych osób (albo jednej z nich) są inne niż wskazana w art. 9 ust. 2 u.r.p. albo osoby te (albo jedna z nich) łączą koordynację z zwierzchnictwem służbowym wobec innych radców prawnych. Komisja nie jest w stanie ustalić faktycznych stosunków organizacyjnych zachodzących w miejscu pracy Wnioskodawczynie, zatem z tego powodu wypowiedzieć się na temat ich zgodności z przepisami u.r.p. i zasad etyki radcy prawnego.

3.10. Zwracamy uwagę, że o ile taka byłaby funkcja „dyrektora departamentu”, czy „naczelnika wydziału” radcy prawnego, wskazać należy, że zadanie koordynatora będzie sprowadzało się w szczególności do "rozdzielania spraw pomiędzy poszczególnych radców prawnych celem ich załatwienia, czuwania nad zapewnieniem ciągłości obsługi prawnej, kontroli przestrzegania terminów procesowych i innych terminów przewidzianych dla załatwiania spraw, nadzoru nad obsługą administracyjną zespołu radców i prowadzeniem dokumentacji, decydowania o potrzebie uzyskania specjalistycznej konsultacji prawnej na zewnątrz" (tak wyr. SN z 5.3.2015 r., III PK 109/14, Legalis) (zob. T. Scheffler (red.), Ustawa o radcach prawnych. Komentarz. Wyd. 2, Warszawa 2022, Legalis, uw. 7 do art. 9 u.r.p.). Koordynacja nie jest ani kontrolą, ani nadzorem, ani kierownictwem. Czynności koordynatora nie służą podporządkowaniu ale zharmonizowaniu działalności „zespołu prawnego”.

3.11. Zauważyć przy tym należy, że z przepisu art. 9 ust. 2 u.r.p. wprost wynika, że koordynację pomocy prawnej w jednostce organizacyjnej powierza się **jednemu** radcy prawnemu spośród dwóch lub więcej w niej zatrudnionych. W konsekwencji zastrzeżenia Komisji budzi opisany w piśmie Wnioskodawczynie stan faktyczny, z którego wynika, że

pracę radców prawnych koordynują zarówno dyrektor departamentu, jak i naczelnik wydziału, tym bardziej, że naczelnik wydziału podlega służbowo dyrektorowi departamentu. W konsekwencji radcowie prawni wykonywaliby zawód w ramach struktury organizacyjnej niezgodnej z przepisami ustawy o radcach prawnych, a to z uwagi na podległość w strukturze pionowej kolejno naczelnikowi wydziału, dyrektorowi departamentu oraz kierownikowi zatrudniającej ich jednostki organizacyjnej.

3.12. Należy też wskazać na zasady etyczne dotyczące szeroko ujętego „sprawowania kierownictwa” jednego radcy prawnego nad innym radcą prawnym i ich dopuszczalnych ramy wynikających z przepisu art. 41 KERP 2023. Radca prawny, który takiej kierownictwo sprawuje, np. koordynując pracę zespołu radców prawnych, lub współpracujący z innymi radcami prawnymi przy wykonywaniu zawodu, nie może naruszać ich niezależności w wykonywaniu zawodu poprzez merytoryczne ingerowanie w treść zajmowanego stanowiska do prawa oraz samodzielności w prowadzeniu sprawy przed sądem lub innym organem orzekającym.

3.13. Zgodnie z § 12 ust. 1 i 2 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego obowiązującym do dnia 1 stycznia 2023r., tak jak obecnie w § 10 ust. 1 i 2 RWZRP, który wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2023r. radca prawny koordynujący pomoc prawną nie może naruszać samodzielności radców prawnych w wykonywaniu powierzonych zadań (§12 ust. 1 RWZRP) / nie może naruszać samodzielności radców prawnych w świadczeniu pomocy prawnej (§10 ust. 1 RWZRP 2023). Radca prawny pełniący funkcję koordynatora powinien przy tym w szczególności: uzgodnić ze współpracującymi radcami prawnymi system rozdziału spraw (§12 ust. 2 pkt 1) RWZRP) / system rozdzielania spraw (§10 ust. 2 pkt 1) RWZRP 2023) i dbać o zgodny z ustaleniami rozdział zadań zawodowych (§12 ust. 2 pkt 1) RWZRP / dbać o zgodne z ustaleniami rozdzielanie zadań zawodowych (§10 ust. 2 pkt 1) RWZRP 2023), dbać o prawidłowy rozkład czasu pracy radców prawnych, uwzględniający potrzeby jednostki organizacyjnej oraz postanowienia ustawy o radcach prawnych (§12 ust. 2 pkt 2) RWZRP i §10 ust. 2 pkt 2) RWZRP 2023), dbać o ustalenie planu urlopów uwzględniającego potrzeby radców prawnych i jednostki organizacyjnej (§12 ust. 2 pkt 3) RWZRP i §10 ust. 2 pkt 3) RWZRP 2023).

3.14. Aktualność na gruncie art. 41 KERP 2023 i §10 ust. 1 i 2 RWZRP 2023 w odniesieniu do koordynatora zespołu radców prawnych zatrudnionych na podstawie umowy o pracę w

państwowej osobie prawnej zachowuje Stanowisko Komisji z dnia 21 lutego 2022r. dotyczące organizacji pracy radców prawnych wykonujących zawód na podstawie umowy o pracę w spółce prawa handlowego w odniesieniu do art. 41 KERP i §12 ust. 1 i 2 RWZRP, zgodnie z którym „[p]owyższe regulacje są wyrazem zasady niezależności zawodu radcy prawnego i jednymi z jej gwarantów. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że ochrona niezależności jest prawem i obowiązkiem radcy prawnego, zarówno wobec siebie, jak i innych radców prawnych, co w szczególności dotyczy radcy prawnego pełniącego funkcję koordynatora. Zaznacza się przy tym, że „[n]ie stanowi merytorycznej ingerencji przedstawienie poglądu prawnego w danej kwestii, udział w dyskusji, przedstawienie swojej argumentacji albo sposobu, w jaki postąpiłby dany radca. Merytoryczna i rzeczowa dyskusja między prawnikami, przedstawianie krytycznych stanowisk zarówno w kwestii prawa, jak i strategii procesowych, jest wręcz pożądana i służy zarówno wzajemnemu pogłębieniu wiedzy, jak i wypracowaniu najlepszych rozwiązań dla ochrony interesów reprezentowanych klientów. **Naruszeniem zakazu ingerencji jest więc wywieranie pozamerytorycznej presji (zarówno zapowiedź pozytywnych, jak i sugestia negatywnych skutków służbowych, w razie zajęcia określonego stanowiska), wykroczenie poza merytoryczną argumentację i domaganie się zajęcia określonego stanowiska lub postępowania przed organem orzekającym, pomimo, że podwładny nie jest do niego merytorycznie przekonany.**” (tak: Gerard Dźwigała [w:] Włodzimierz Chróścik, Gerard Dźwigała, Leszek Korczak, Tomasz Scheffler (red.), Jarosław Sobutka, Anita Woroniecka, Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, 3. Wydanie, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021 komentarz do art. 41, teza 1 i 2, ss. 299 – 300 podkr. KEiWZ KRRP).

Z powołanych przepisów bezspornie wynika, że **koordynator zespołu radców prawnych pełni wyłącznie funkcję organizatora pracy pozostałych radców prawnych. Nie jest natomiast, ani nie może być przełożonym radców prawnych. Nie ma również prawa do wydawania poleceń służbowych pozostałym zatrudnionym w jednostce radcom prawnym, jak również nie może ingerować merytorycznie w sposób wykonywania czynności zawodowych przez koordynowanych radców prawnych.**

Zaakcentowania wymaga, że powyższe konkluzje znajdują oparcie w literaturze przedmiotu (zob. Michał Okoń, (...)[w:] T. Scheffler (red.), Ustawa o radcach prawnych. Komentarz. Wyd. 1, Warszawa 2018 - przyp. Komisji), ss. 212 – 213; Anna Sękowska [w:]

Tomasz Jaroszyński, Anna Sękowska, Paweł Skuczyński, Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Wydawnictwo Praktyka Prawnicza, Warszawa 2016, ss. 208 - 211).” (cyt. za: Stanowisko Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 21 lutego 2022r. dotyczące organizacji pracy radców prawnych wykonujących zawód na podstawie umowy o pracę w spółce prawa handlowego (SK-21.02.2022-JG-K-GW)[w:] Zbiór Stanowisk i Pism Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych pod red. G. Wyszogrodzkiego, wyd. 5 (el.), Krajowa Izba Radców Prawnych, Warszawa 2023).

3.15. Koordynator nie może merytorycznie ingerować w sposób świadczenia pomocy prawnej przez poszczególnych radców prawnych, których działalność koordynuje. Prawo do wydawania poleceń radcy prawnemu, jak również prawo do sprawowania nadzoru lub kontroli nad wykonywanymi przez niego czynnościami należy wyłącznie do kierownika jednostki organizacyjnej (kierownika organu) zatrudniającej radcę prawnego. Jednak także i to prawo nie może ingerować w niezależność radcy prawnego w sporządzaniu opinii prawnej. Ustawową gwarancją tej niezależności jest przepis art. 13 ust. 1 u.r.p., który jest konsekwencją ustawowego statusu zawodu radcy prawnego jako zawodu zaufania publicznego.

3.16. Po trzecie, wyjaśnienia wymaga czym jest w aspekcie zasad etycznych radcy prawnego, opisane przez Wnioskodawczynię przygotowanie przez Nią projektu opinii prawnej, która jest następnie „akceptowana” lub weryfikowana przez naczelnika wydziału (który ingeruje w treść merytoryczną i formę) oraz podpisywanie tak „poprawionej” opinii przez dyrektora departamentu prawnego?

3.17. Wnioskodawczyni nie objaśnia, jakie kompetencje zawodowe do świadczenia pomocy prawnej ma Jej przełożony będący kierownikiem jednostki. Wnioskodawczyni nie wyjaśnia również czym jest jej praca polegająca na przygotowaniu projektu opinii. Wnioskodawczyni nie wyjaśnia jaki jest jej stosunek do „poprawiania” draftu opinii. Jakie kompetencje zawodowe ma poprawiający projekt opinii kierownik jednostki? Czy jest radcą prawnym?

A priori, nie można bowiem wykluczyć dopuszczalnych sytuacji współdziałania przy redagowaniu treści opinii przez kilku radców prawnych i ich współautorstwo opinii.

3.18. Niezależnie jednak od tego, proceder poprawy (weryfikacji) projektu opinii sporządzonej przez radcę prawnego, przez osobę trzecią, w tym przełożonego jest sprzeczny z

przepisem art. 13 ust. 1 u.r.p. stanowiącym, że radca prawny nie jest związany poleceniem co do treści opinii prawnej. Dopuszczając zatem do ingerencji w treść przygotowanego stanowiska, np. poprzez podpisywanie się pod opinią poprawioną (nawet na potrzeby wewnętrzne) radca prawny postępuje sprzecznie z wymogiem niezależności i zobowiązaniem podjętym w rocie ślubowania.

3.19. Wskazujemy, że ustawowa zasada niezależności została doprecyzowana w KERP 2023 (który nie uległ w tym zakresie zmianie w porównaniu z KERP), który w postanowieniu w art. 7 ust. 1 stanowi, że niezależność w wykonywaniu zawodu radcy prawnego jest gwarancją ochrony praw i wolności obywatelskich, demokratycznego państwa prawnego oraz prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

Wedle art. 7 ust. 2 radca prawny, przy wykonywaniu czynności zawodowych, powinien być wolny od wszelkich wpływów wynikających z jego osobistych interesów, nacisków z zewnątrz oraz ingerencji z jakiegokolwiek strony lub z jakiegokolwiek powodu. Wyrażone przez kogokolwiek polecenia, ograniczające niezależność sugestie czy wskazówki, nie mogą wpływać na prezentowane przez niego stanowisko w sprawie. Powyższe wymogi kierowane są wobec radców prawnych, którzy powinni wykonywać powierzone zadania (świadczyć pomoc prawną) w sposób nie poddający się naciskom i wpływom z jakiegokolwiek strony i zachować niezależność od takich nacisków w świadczeniu pomocy prawnej.

Radca prawny nie może naruszać zasad etyki zawodowej norm etycznych i niewłaściwie wywiązywać się z obowiązków zawodowych w celu spełnienia oczekiwań klienta lub osób trzecich (art. 7 ust. 3).

3.20. Co do podpisu - Wnioskodawczyni wskazuje, że radca prawny nie jest pytany o zgodę na takie poprawienie a jedynie uprzedzany o takiej praktyce. Przedstawiona procedura poprawiania opinii zwięczana jest jej podpisywaniem między innymi przez Wnioskodawczynię, na potrzeby wewnętrznego zarchiwizowania opinii. Wnioskodawczyni podkreśla przy tym autorstwo takiej opinii, która jest przecież już po ingerencji w jej treść przez naczelnika, bez zgody Wnioskodawczyni. Komisja zwraca uwagę na problematyczność sytuacji, w której opinię po poprawkach dokonanych przez osobę trzecią, nadal nawet na użytek wewnętrzny firmuje Wnioskodawczyni, co wydaje się nie do pogodzenia z obowiązkiem dbania o niezależność radcy prawnego.

3.21. Uwagi wymaga także – w kontekście opisanej w piśmie Wnioskodawczyni praktyki weryfikacji, w tym nanoszenia zmian merytorycznych, konstrukcyjnych, a nawet stylistycznych przez naczelnika wydziału w projekcie opinii prawnej przygotowanym przez radcę prawnego – przepis art. 16 ust. 1 u.r.p., zgodnie z którym oceny pracy zawodowej radcy prawnego dokonuje kierownik jednostki organizacyjnej, po zasięgnięciu opinii radcy prawnego wskazanego przez radę okręgowej izby radców prawnych. W istocie bowiem opisaną w piśmie do Komisji ingerencję w treść opinii uznać można za formę oceny pracy zawodowej radcy prawnego.

Wskazać należy, że do kontroli i oceny wykonywania zawodu przez radcę prawnego uprawniona jest rada okręgowej izby radców prawnych, przy czym kontrolę przeprowadzają i oceny dokonują wizytatorzy powołani przez radę spośród radców prawnych (art. 22¹ u.r.p.). Zamierzając dokonać oceny pracy zawodowej radcy prawnego kierownik jednostki organizacyjnej powinien zwrócić się z wnioskiem o opinię do rady okręgowej izby radców prawnych w okręgowej izbie radców prawnych, której ten radca prawny jest członkiem.

Powyższe reguły mają charakter bezwzględnie obowiązujący, w tym także pracodawcę będącego agencją wykonawczą - państwową osobą prawną. Ustawa o radcach prawnych nie przewiduje innych zasad oceny pracy zawodowej radcy prawnego, w szczególności nie przewiduje powierzenia przez kierownika jednostki organizacyjnej dokonywania oceny pracy zawodowej radcy prawnego jakiegokolwiek innej osobie w ramach struktury organizacyjnej jednostki, w szczególności naczelnikowi wydziału będącemu radcą prawnym. Przyjęcie opisanych rozwiązań organizacyjnych stanowiłoby naruszenie art. 9 ust. 1 u.r.p., który, jak już wspomniano, ma charakter bezwzględnie obowiązujący.

W konsekwencji ingerencji naczelnika wydziału w treść projektu opinii prawnej przygotowanego przez radcę prawnego wymagają dokonania oceny pod względem zgodności z prawem, z uwzględnieniem powyższych uwag.

3.22. Mając na względzie opisany w piśmie Wnioskodawczyni stan faktyczny oraz przedmiot stanowiska Komisja zwraca uwagę na postanowienia §9 ust. 2 RWZRP 2023, zgodnie z którym w przypadku, gdy warunki wykonywania zawodu m.in. w ramach stosunku pracy nie odpowiadają przepisom prawa, postanowieniom Kodeksu Etyki Radcy Prawnego lub Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego lub utrudniają wykonywanie

czynności i obowiązków zawodowych radca prawny obowiązany jest do poinformowania o tym podmiotu go zatrudniającego.

4. Podsumowanie

W odpowiedzi na przedstawione pytania, w zakresie dotyczącym zasad etyki radcy prawnego, Komisja stwierdza, że:

4.1. Wnioskodawczyni powinna ocenić, czy dopuszczając do poprawiania projektu opinii przygotowanych przez Wnioskodawczynię przez przełożonych, nie prowadzi do wywierania bezprawnego wpływu na zasadę niezależności w świadczeniu pomocy prawnej oraz do sprzecznej z art. 16 ust. 1 u.r.p. i art. 22¹ u.r.p. kontroli oceny pracy zawodowej radcy prawnego.

4.2. Praktyka opisana, a polegająca na poprawianiu opinii radcy prawnego, przez innego radcę prawnego (w tym pełniącego funkcję naczelnika wydziału prawnego – koordynującego pracę innych radców prawnych), jest w ocenie Komisji sprzeczna tak z zakresem art. 9 ust. 1 i 3 u.r.p., z art. 13 ust. 1 u.r.p., z art. 41 KERP tak w starym jak i obecnym brzmieniu oraz z §12 ust. 1 RWZRP i §10 ust. 1 RWZRP 2023.

Narusza zakaz ingerowania w treść zajmowanego stanowiska jak i prawo do samodzielności prowadzenia sprawy i niezależności. Z prawa do niezależności wywodzić należy prawo r.pr. do oznaczania swoim imieniem i nazwiskiem wytworów własnej pracy.

4.3. Ponadto opisaną praktykę polegającą na poprawianiu opinii radcy prawnego przez innego radcę prawnego (w tym pełniącego funkcję naczelnika wydziału prawnego – koordynującego pracę innych radców prawnych) uznać można za formę kontroli i oceny pracy zawodowej radcy prawnego będącego autorem tej opinii, co narusza zasady określone w art. 16 ust. 1 i art. 22¹ u.r.p.

4.4. Praktyka opisana, a polegająca na podpisywaniu opinii radcy prawnego, przez innego radcę prawnego (w tym pełniącego funkcję naczelnika wydziału, dyrektora departamentu – koordynującego pracę innych radców prawnych), z pominięciem, albo w nawet w miejsce

radcy prawnego który jest rzeczywistym autorem opinii jest w ocenie Komisji sprzeczna tak z zakresem art. 9 ust. 2 u.r.p., jak i art. 41 KERP tak w starym jak w obecnym brzmieniu oraz z §12 ust. 1 RWZRP i §10 ust. 1 RWZRP 2023. Powinno być też rozpatrywane w aspekcie art. 11 KERP 2023, gdyż godzi w godność zawodu podpisywanie się pod opinią z pominięciem autora opinii. Narusza także obowiązek lojalności i koleżeństwa między członkami samorządu (art. 50 KERP 2023).

Opracowali:

Członkowie

Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu

Krajowej Rady Radców Prawnych

r. pr. dr Katarzyna Palka-Bartoszek

r.pr. Grzegorz Wyszogrodzki

Przewodniczący

Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu

Krajowej Rady Radców Prawnych

r.pr. Ryszard Wilmanowicz